

ДОСВІД МАНДРІВНОГО МИСЛЕННЯ Й ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ-ПОДОРОЖІ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У постмодерністському тексті-подорожі втілюється мандрівний досвід автора-наратора як переживання/сприйняття світу, через що зникає потреба описувати чужий світ. Географічно звужений сучасний глобалізований світ, вичерпна інформація про який загальнодоступна, спровокував розуміння простору як екзистенційного досвіду, сфери особистої імагології, що вибудовується на перехрещенні соціальних стереотипів повсякденної свідомості та власних уявлень. Предметом уваги стають географічні коди як матеріал для створення ментального простору літератора-андрівника. Для польських авторів національні й державні кордони втрачають значення не лише через глобалізацію, для них у цілому втрачає значення різниця між своїм і чужим світами (А. Стасюк «Дорогою на Бабадаг», «Фадос»; К. Варга «Гуляш з турула», «Чардаш з мангалицею»; О. Токарчук «Бігуни»). Українські літератори для означення власної відмінності виразають межу, що не збігається з усталеними географічними межами, бо належить внутрішньому ментальному простору наратора (М. Кідрук «Мексиканські хроніки», С. Жадан «Anarchy in the Ukr», Є. Положій «Кама-сутра і вишиванки», «Дорога до Катманду»).

Ключові слова: письменник-андрівник; географічний код; екзистенційний досвід; Інший; постмодернізм; польська проза; українська проза.

«Мандрівна» специфіка не лише творчості, а й мислення й біографії письменників неодноразово зауважена науковцями. Зокрема, Мілена Вітровська називає Максима Кідрука письменником на валізах [2, с. 135]. Мар'яна Зеленюк говорить про Анджея Стасюка як мандрівного письменника, зважаючи на те, що тема мандрів у його творчості є наскрізною [6, с. 116], а Ельжбета Кононьчук називає здійснені й замислені подорожі А. Стасюка його формою буття у світі [15, с. 35]. Особлива Жаданова пристрасть, на переконання Олександра Бойченка, – залізниці, вокзали й потяги [1]. Ольга Токарчук, на думку Анни Ларенти, є письменницею географічної конкретики, бо описує місця, що належать до емпіричної реальності [18, с. 341] та засвідчують індивідуальний досвід переживання світу персонажами [18, с. 344–345]. Дослідниця доводить, що персонажі «Бігунів» О. Токарчук сприймають світ як лабіринт – мережу можливостей, що не має ні центру, ні периферії і є потенційно безкінечною; відповідно лабіринт як тип простору і його сприйняття виступає метафорою й конструкцією тексту.

Отже, питання репрезентації специфіки мислення письменника-андрівника в художньому тексті входить до кола зацікавлень сучасних літературознавців і засвідчує актуальність теми цієї статті. Її метою є

виразити мандрівний досвід автора-наратора в постмодерністській прозі про подорожі українських і польських письменників.

Художні постмодерністські тексти-подорожі об'єднані мотивом мандрів наратора, у ролі якого зазвичай виступає титульний автор, чия особистість складається з мандрівного досвіду і який репрезентує власне переживання/сприйняття світу, що має особливість як: а) реєстрація емоційного-чуттєвого відгуку на власну відмінність від побаченого-почутого-пережитого Іншого; б) фіксація у процесі дотику до Іншого відмінності власного погляду від усталеного в суспільстві на світ іншої країни або власної. У будь-якому випадку не йдеться про пошук ідентичності з іншими культурами. На думку Ельжбети Рибіцької, скоріше мова про дещо млисте поширення екзистенції, гру енергії, бо саме інтелектуальний номадизм відрізняє геопоетику від геополітики як територіальної експансії, номад через те перебуває за межами понять локалізм і космополітизм, не шукає власної ідентичності, не відчуває ностальгії, не має сентиментальності [19, с. 66]. Знайти мову опису конкретного місця означає ліквідувати культурні й пізнавальні стереотипи [19, с. 67]. У такий спосіб утілюється неантропологічне мислення, це антропология без антропоцентризму [19, с. 69]. Власна відмінність від Іншого як предмет

осмислення – об'єднувальна ознака нарації текстів Максима Кідрука «Мексиканські хроніки» [7] та Кшиштофа Варги «Гуляш з турула» [23] (турул – містичний птах, національний символ угорців) або «Чардаш з мангалицею» [24] (мангалиця – угорська кучерява свиня).

«Мексиканські хроніки» М. Кідрука – приклад першої з означених особливостей. Автор-наратор здійснює подорож до Мексики – країни своїх дитячих мрій. Під час подорожі він фіксує відмінність побаченого від створеного власною дитячою уявою образу на основі почерпнутої з книг інформації, розуміє, що відкриття нового неможливе, тому зосереджується на власних відчуттях і думках, що виникають при спілкуванні з Іншими, якими є місцеві мешканці й мандрівники з різних куточків Землі, формує власну онтологію світу, усвідомлюючи вичерпність об'єктивної інформації про нього й географічну звуженість глобалізованого світу.

Оригінальну версію фіксації особистої імагології (перехрещення національних стереотипів, поширених у буденній свідомості, і власних уявлень), відмінної від існуючих у суспільстві стереотипів, під час подорожі до іншої країни пропонує Кшиштоф Варга в «Чардаші з мангалицею». Павел Козьол називає цей твір подорожнім романом, що складається з репортажів та есеїв [17]. Письменник-наратор позиціонує свою подвійну відмінність від Інших, яких зустрічає в подорожі до Угорщини, зважаючи на те, що як Кшиштоф він поляк, а як Варга – угорець. Він водночас і свій, і інший для місцевих мешканців. Серед Інших, які розмежовані за національною ознакою (місцеві угорці, туристи-неугорці), виділяє особливу групу – угорців, які емігрували до інших країн і приїжджають час від часу на батьківщину. Для кожної з трьох груп письменник вибудовує окремих простір Угорщини, у якому перехрещуються відомості з історії країни, особливості національного побуту, що базується на здатності представників означених груп до відчитування знаків побутової культури й відбивається на туристичному бізнесі, зокрема в утворенні місць для відвідування та продукуванні сувенірних виробів. Наратор, відчитуючи знаки національної культури угорців, змінює ракурси їх осмислення; буває в місцях, зазначених у туристичних путівниках, а також у місцях, що є знаковими для місцевих мешканців, та місцях, що викликають ностальгію в угорців в екзилі. Говорячи про один із магазинів із сувенірною продукцією, наратор звертає увагу на його специфіку. У ньому можна знайти звичні сувеніри, розраховані на іноземців, зокрема магніти на холодильник у вигляді маленької перчинки чи сальмі, також представлений широкий вибір поштових карток з міськими пейзажами, товари з народним орнаментом. Водночас більшість сувенірів, якщо турист завчасно не ознайомився з угорською історією, залишаться для нього незрозумілими, наприклад, ті, що становлять «historycznie-nostalgiczny narodowy entourage»¹ [24, с. 67]: футболки й значки з символом країни, розділеної 1920 року, траурна металева біжутерія з хрестом і

написаним у ньому словом «Тріанон» та інші. І наратор робить висновок, який звучить водночас іронічно й меланхолійно, що цей магазин спеціалізується на пам'ятках «dla turystów z Węgier, ewentualnie dla Węgrów przyjeżdżających tu z zagranicy. Węgierski turysta, jak sądze, najchętniej zwiedza Węgry, ponieważ tylko Węgry mogą dać węgierskiemu turyście niezbiędny ładunek węgierkości, zresztą ja sam czuję się często jak węgierski turysta na Węgrzech, nie ma lepszego kraju dla węgierskiego turysty, cała zagranica – wyjąwszy oczywiście Siedmiogród – jest w zasadzie dla węgierskiego turysty nieciekawa»² [24, с. 67]. К. Варга, переосмислюючи під час подорожі національні культурні коди, що реалізуються на рівнях національної пам'яті та специфіки національного побуту, ніби підтверджує своїми текстами думку Е. Рибіцької, що місця витворюються культурними практиками (література, мистецтво, фотографія) і щоденними практиками (проживання, подорожування, переміщення, смислове осягнення) [19, с. 93].

Презентація особистої імагології в її динаміці й постійній змінюваності та відчитування знаків власної підсвідомості при зіткненні з Іншим, яким виступають місця своєї країни та країн Європи, з «місцями пам'яті» про них, стає ознакою книги «Дорогою на Бабадаг» Анджея Стасюка [22]. Як зауважує М. Зеленюк, причиною мандрів митця виявляються колись почуті речі, що вимагають підтвердження чи спростування, старі світліни як особливе місце в просторі й часі, яке він прагне побачити, та власне магнетизм дороги; усі разом вони відкривають автору себе підсвідомого [6, с. 116]. Письменник не створює цілісної нарації, фіксує окремі миті зі своїх подорожей, наповнюючи себе побаченим і почутим та водночас відкриваючи читачу інший бік традиційної Європи, адже кожне відвідане місце – «це можливість наповнити себе новим, переродитися, творити себе і свій світ, власну географію» [6, с. 117]. Пшемислав Чаплинський зауважує, що в книгах «Дорогою на Бабадаг», «Фад», «Дойчланд», «Щоденник, написаний згодом» А. Стасюк підважує міфи єднання Польщі з Європою, виявляючи подвійну відмінність своєї країни – від Заходу й Сходу [14, с. 255]. Про Росію в текстах письменника науковець говорить, що то Схід, який дозволяє полякам бути Заходом [14, с. 269].

Суттєвою особливістю мандрів авторів-нараторів постмодерністських текстів є презентація власної свідомості під час подорожі як процесу досвіду сприйняття реальності. Фіксація в письмовій формі засвідчує його реальність (згадаємо визначення Жаком Деррідою тексту як форми присутності [3, с. 48]). Географічний код при цьому використовується персонажами-нараторами для читання, а не пізнання. Зокрема, Малгожата Здуняк-Вікторович, звертаючись до осмислення репрезентованого в художніх текстах досвіду мігруючих жінок-польок у контакті із

¹ Історично-ностальгічний національний антураж [тут і далі переклад наш. – І.К.].

² ...для туристів з Угорщини, власне для угорців, що приїжджають із-за кордону. Угорський турист, як на мене, найохочіше відвідує Угорщину, оскільки лише Угорщина може дати угорському туристу необхідний заряд угорськості, зрештою, сам почувуюся часто як угорський турист в Угорщині, немає кращої країни для угорського туриста, вся заграниця – само собою за винятком Трансильванії – для угорського туриста принципово нецікава.

закордонним Іншим, наголошує на специфіці подорожі як досвіду руху (в русі), що фіксується нараційною ідентичністю. У цих текстах показано «sposoby definiowania siebie jako kobiety, pisarki, migrantki przez ogląd ludzi, których bogaterki spotykają «w drodze», konstytuując przy tym swą narracyjną tożsamość podbudowaną doświadczeniem (w) ruchu»¹ [25, с. 237]. Е. Кононьчук говорить про репортажі А. Стасюка як нараційний спосіб осягнення світу [15, с. 35] та фабуляризовану візуалізацію географічного простору [15, с. 30] зважаючи на те, що географічні історії впорядковують простір, називаючи й описуючи місця [15, с. 36]. Таким чином, під час подорожі за допомогою наративізації географічного простору, що постає перед очима чи в уяві наратора, витворюється його (наратора) ментальний простір в асоціативному зв'язку з деконструйованим свідомістю наратора географічним простором. Місця, оприявлені під час подорожі, подані фрагментарно, не мають самодостатньої цінності в зіставленні з репрезентацією процесів осмислення й чуттєвого опанування світу наратором.

Гарячкову динамічність, невтомне прагнення змінити місце у просторі нараторів текстів сучасних письменників зауважує й Александер Ф'ют, звертаючись до прози А. Стасюка і Ю. Андруховича: «Якщо раніше ключем до їхньої позиції була застиглість, споглядання та досвід минулого, то нині погляд постійно рухомий, він швидко зміщується, ніде не знаходячи сталої опори. Як Стасюк, так і Андрухович постійно мандрують. Те саме стосується їхніх героїв, які ніде не вміють звити тепле гніздо» [13, с. 218]. О. Токарчук у романі «Бігуни» [12] явище руху робить провідним мотивом, що засвідчено назвою твору. Бігуни – секта, що проголошує рух як спосіб уникнення влади антихриста. Письменницю, як переконує А. Ларента, цікавлять сучасні бігуни, які відчують потребу пошуку звільнення в безперервній русі [18, с. 352], і пов'язує цей інтерес із тим, що О. Токарчук використовує рух як ознаку, рису екзистенції, яка сама по собі включає рух, бо спрямована проти статичності [18, с. 351].

У наведених випадках маємо справу з розширенням екзистенції автора-наратора замість пошуку ідентичності модерністського персонажа. Як зауважує Юлія Запорожченко, у сучасному постмодерністському тексті з'явився новий тип героя-мандрівника, який «долає простір з метою зафіксувати прикмети мінливого світу, осмислити та скорегувати фрагментовану ідентичність» [5, с. 11]. Інший уводиться у «свій» світ наратора, стаючи враженням, новим досвідом, завдяки чому знімається опозиція «свій – чужий» і відпадає необхідність описувати чужий світ. Водночас детальність опису власного емоційного й розумового досвіду в опануванні іншою реальністю створює атмосферу присутності.

З огляду на «тілесну» специфіку освоєння навколишньої дійсності персонажами постмодер-

ністських текстів про подорожі, можна говорити, що в них витворюється своєрідний тілесний простір. Е. Кононьчук означає тілесний простір як простір, що осягається тілесно через різні відчуття – дотик, запах, смак, слух, завдяки яким тіло людини входить у безпосередній контакт із фізичною реальністю [16, с. 47]. На думку Е. Рибіцької, літературна географія в цілому сенсорична, є географією емоцій і емотивних топографій [19, с. 107]. Описуваний простір перестає бути абстрактною моделлю, набуває ознак конкретності, одиничності завдяки апелюванню до чуттєвості, емоційного осягнення. Закономірність змінюється на випадковість, бо випадкові емоції, викликані несподіваним доторком до реальності.

Письменники-постмодерністи іноді трактують поняття фізичного простору метафорично, апелюючи до суб'єктивності будь-якого чуттєвого досвіду та специфіки мислення й сприйняття реальності. Зокрема, О. Токарчук в «Бігунах» проводить паралель між чуттєво сприйнятими місцями географічного простору та фізичним простором людського тіла, де анатомічний атлас сприймається як карта тіла людини в асоціативному дотику до дорожнього атласу, що відбилося й у оформленні видання, на що звертає увагу А. Ларента [18, с. 349]. Дослідниця розширює поняття карти на простір індивідуального досвіду персонажів, зазначаючи, що «każdy ma swoją indywidualną mapę, z której stara się usunąć miejsca niewygodne, związane ze złymi wspomnieniami»² [18, с. 350]. Схожу метафорику зустрічаємо в оповіданні Євгена Положія «Подорожі по її тілу» [11], де еротично й водночас іронічно репрезентовано сучасну цивілізацію, приховану за займенником «вона».

У такий спосіб географія замінюється простором, світом людини, яка подорожує. Простір тепер не абстрактний, це місце, яке складається з особистих екзистенційних досвідів, переживань, смислових осягнень і емоцій, а також включає сфери культурного досвіду (літературного чи візуального) [20, с. 23].

Номадичний персонаж постмодерністського тексту подорожує не лише іншими країнами. Для нього неважливі кордони, бо немає різниці між своїм і чужим світами. Тому персонажі-наратори А. Стасюка подорожують різними європейськими країнами, переважно колишнього соцтабору, також і рідною Польщею, фіксуючи світ, що зникає, та відмінності, що увиразнюються в дорозі, у тому числі зміни власної свідомості й підсвідомості. Персонажі О. Токарчук («Бігуни») взагалі не зважають на кордони. Один із них називає себе людиною без коріння через брак гену осілості [12, с. 5]. Новими місцями, ключовими для мандрівника, стають не географічні пункти початку й завершення подорожі, а місця транзиту – готелі й летовища. Як зауважує нараторка, змінилося їхнє ціннісне позиціонування: «Колись їх розташовували на околицях міст, як придатки, як вокзали. Проте їхня емансипація сягнула такого рівня, що вони вже мають свою тотожність. Невдовзі можна буде сказати, що то міста

¹ ...способи означення себе як жінки, письменниці, мігрантки завдяки огляду людей, яких героїні зустрічають «у дорозі», вибудовуючи при цьому свою нараційну ідентичність, підкріплену досвідом руху (в русі).

² ...кожен має свою індивідуальну карту, з якої намагається вилучити небажані місця, пов'язані з неприємними спогадами.

приєдналися до лєтовищ – як місця для сну й роботи. Бо ж відомо, що життя точиться в русі» [12, с. 53]. Рух сприймається багатовимірною, адже стосується не лише осягнення фізичного простору, а й ментального, віртуального, зважаючи на нові сфери, у яких можна подорожувати думкою й відчуттями. Але залишається апеляція до світу як уявного простору, що потрібен для подорожі, життя як подорожі, однак змінюється його наповнення, зокрема розуміння його обсягу й внутрішньо-зовнішньої трансгресивності: «Ще я думаю, що світ – увесь той глобус – міститься всередині, у звивині мозку, у шишкоподібній залозі, він стоїть у горлі. Можна добряче кашлянути й виплюнути» [12, с. 52].

Сергій Жадан у романі «Anarchy in the Ukr» знаходить інший світ у межах власної країни, власного регіону, чия історія тривалий час була замовчувана¹ й формувала «чорні діри в навколишньому повітрі, у якому вмістилася вся твоя історія» [4, с. 41]. Через те до історичних місць не було доріг («Ми вирішили рухатися на північ, де у 18-му році в лісах формувались перші повстанські загопи. Автобуси туди не ходили...» [4, с. 43]). Однак залізничний вокзал був символом існування і в радянські часи: тут точилася якась подоба життя, був рух, хай і у межах одного дощу (метафора відстані, яку долали гірники, що їздили тими потягами). Наратор зауважує нескінченність дороги сучасного номада – героя його можливих книг про залізницю: «...справжня подорож не потребує цілі, не потребує кінцевої мети, головне – рухатися, рухатися вперед, скільки тягнуться колії, перетинати межі залізничних можливостей...» [4, с. 149], «Жодної мети, жодної причини, жодних наслідків, рухатися, тримаючись дороги, що підхарчовується твоїм рухом, твоїм безкінечним самодостатнім пересуванням – нізвідки в нікуди, невідому кількість часу в невідомому напрямку з невідомими намірами, чорний-чорний туризм, метою якого є постійна потреба руху...» [4, с. 150]. Таким чином, засвідчується транзитність свідомості постмодерністського персонажа. Йому не важливо звідки й не має значення куди прямувати. Повернення додому перестало бути ключовим моментом і сюжетним фіналом літератури мандрів. Вона втрачає свою жанрову завершеність, як і лінійність сюжету.

Отже, у постмодерністському тексті-подорожі зазвичай утілюється процес досвіду мандрівного мислення й чуттєвого сприйняття навколишнього світу автором-наратором. Екзистенція як рух і екзистенція в русі – фактори, що зумовлюють ракурс осмислення власних подорожніх вражень. Особлива роль відводиться Іншому, який позиціонується як об'єкт-враження, у дотику до якого автор виявляє власну відмінність від нього та відмінність власного погляду від стереотипних уявлень. Як наслідок, зникає потреба описувати чужий світ, натомість поширюється екзистенція письменника-андрівника

за рахунок переосмислення власної онтології світу, створеної на основі попередніх уявлень, сформованих під впливом книг, мас-медіа, культурних стереотипів. Географічно звужений сучасний глобалізований світ, вичерпна інформація про який міститься в загальному доступі в Інтернеті, спровокував інакше розуміння простору як екзистенційного досвіду, сфери особистої імагології, що вибудовується на перехрещенні соціальних стереотипів повсякденної свідомості та власних уявлень. Закономірність знань змінюється випадковістю вражень. Предметом уваги стають не об'єктивно існуючі предмети і факти, що потребують опису й пізнання, а географічні коди, які використовуються для відчитування й створення ментального простору літератора-андрівника.

Для польських авторів національні й державні кордони втрачають значення не лише через глобалізацію, для них у цілому втрачає значення різниця між своїм і чужим світами. Для А. Стасюка («Дорогою на Бабадаг», «Фадом» та ін.) подорож – форма буття в світі, що сприяє витворенню власної онтології, у тому числі на відчитуванні національного культурного коду в реаліях повсякдення, що увиразнюється під час відвідування місць, далеких від туристичних маршрутів. К. Варга («Гуляш з турула», «Чардаш з мангалицею») подорожує місцями національної пам'яті угорців, фіксуючи культурні відмінності представників двох націй (угорці, поляки) у проекції на власну особу. О. Токарчук («Бігуни») взагалі обходить тему кордонів, бо для неї життя можливе лише як рух, її наратори постійно долають межі, бо живуть у міжпросторі лєтовищ, вокзалів, готелів.

Натомість українські літератори увиразнюють межу (котра зазвичай не збігається з усталеними географічними межами, бо належить внутрішньому ментальному простору наратора) для означення своєї відмінності. М. Кідрук («Мексиканські хроніки») вибудовує власну онтологію й уявлення про себе через дотик до Іншого, яким стають інші туристи, представники інших націй. С. Жадан («Anarchy in the Ukr») таку межу вбачає в затертій у радянський період колективній свідомості українців, створюючи літературну топографію Східної України через відчитування історичних і культурно-географічних знаків у проекції на власну свідомість. Є. Положий удоступнює географію всього світу своєму альтер-его – наратору, який робить близькими далекі один від одного реалії різних країн («Кама-сутра і вишиванки»), показує зв'язок між доланням кордонів і «переписуванням» власної ідентичності («Дорога до Катманду»).

¹ Ярослав Поліщук зауважує прагнення письменника до освоєння забороненої в радянські часи зони культурного топографування України [8, с. 26]. Ці слова стосуються роману «Депеш Мод», але їх можна віднести й до інших прозових текстів С. Жадана.

Список використаних джерел

1. Бойченко О. Таки дві України [Електронний ресурс] / Олександр Бойченко. – Режим доступу : <http://www.potyah76.org.ua/potyah/?t=109>.
2. Вітровська М. Макс Кідрук – письменник на валізах / Мілена Вітровська // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5 : «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 135–138.
3. Деррида Ж. Поля філософії / Жак Деррида; пер. с фр. Д. Ю. Кралечкина. – М. : Академічний Проект, 2012. – 376 с.
4. Жадан С. Anarchy in the Ukr / Сергій Жадан // Жадан С. Anarchy in the Ukr : роман; Луганський щоденник : нарис. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – С. 5–202.
5. Запорожченко Ю. Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк) / Юлія Запорожченко // Слово і час. – 2009. – № 7. – С. 11–18.
6. Зеленюк М. Terra incognita Анджея Стасюка. «Дорогою на Бабадаг» як метафоричний роман мандрів / Мар'яна Зеленюк // Коло : книгознавчий часопис. – 2013. – № 5 : «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 116–118.
7. Кідрук М. Мексиканські хроніки. Історія однієї Мрії / Максим Кідрук. – К. : Нора-Друк, 2009. – 304 с.
8. Поліщук Я. Схід Сергія Жадана // Ярослав Поліщук. РЕВІЗІЇ пам'яті : літературна критика. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – С. 26–41.
9. Положий Є. Дорога до Катманду // Євген Положий. Одиссея. – Харків : Фоліо, 2011. – С. 707–723.
10. Положий Є. Кама-сутра і вишиванки // Євген Положий. Одиссея. – Харків : Фоліо, 2011. – С. 687–692.
11. Положий Є. Подорожі по її тілу // Євген Положий. Одиссея. – Харків : Фоліо, 2011. – С. 682–684.
12. Токарчук О. Бігуни : [роман] / Ольга Токарчук; пер. з пол. О. Т. Сливинського. – Харків : Фоліо, 2011. – 414 с.
13. Ф'ют А. Зустрічі з Іншим / Александер Ф'ют; пер. з польської Ярослав Поліщук. – Харків : Акта, 2009. – 261 с.
14. Czapliński P. Poruszona mapa. Wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku / Przemysław Czapliński. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2016. – 419 s.
15. Konończuk E. Mapa jako metafora w «opowieściach przestrzennych» Andrzeja Stasiuka / Elżbieta Konończuk // Od poetyki przestrzeni do geopoetyki / Red. E. Konończuk, E. Sidoruk. – Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2012. – S. 28–48.
16. Konończuk E. Przestrzeń «uzmysłowiona». Psychogeografia miasta w Japońskim wachlarzu Joanny Bator / Elżbieta Konończuk // Białostockie Studia Literaturoznawcze. – 2014. – № 5. – S. 47–58.
17. Kozioł P. Krzysztof Varga [Електронний ресурс] / Paweł Kozioł // Culture.pl 2009. – Режим доступу : <http://culture.pl/pl/tworca/krzysztof-varga>.
18. Larenta A. Labirynt jako przestrzeń mityczna w *Biegunach* Olgi Tokarczuk / Anna Larenta // Białostockie Studia Literaturoznawcze. – 2014. – № 5. – S. 341–356.
19. Rybicka E. Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich / Elżbieta Rybicka. – Kraków : UNIVERSITAS, 2014. – 474 s.
20. Rybicka E. Literatura, geografia: wspólne terytoria / Elżbieta Rybicka // Od poetyki przestrzeni do geopoetyki / pod red. Elżbiety Konończuk i Elżbiety Sidoruk. – Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2012. – S. 11–25.
21. Stasiuk A. Fado / Andrzej Stasiuk. – Wołowiec : Wydawnictwo Czarne, 2006. – 172 s.
22. Stasiuk A. Jadąc do Babadag / Andrzej Stasiuk. – Wołowiec : Wydawnictwo Czarne, 2016. – 324 s.
23. Varga K. Gulasz z turula / Krzysztof Varga. – Wołowiec : Wydawnictwo Czarne, 2008. – 196 s.
24. Varga K. Czardasz z mangalicą / Krzysztof Varga. – Wołowiec : Wydawnictwo Czarne, 2014. – 311 s.
25. Zduniak-Wiktorowicz M. O-powiadanie w ruchu. Literatura i badania postzależnościowe / Małgozata Zduniak-Wiktorowicz // Białostockie Studia Literaturoznawcze. – 2012. – № 3. – S. 227–240.

И. В. Кропивко,

Днепро́вский национальный университет имени Оле́ся Гончара, г. Днепр, Украина

**ОПЫТ МЫШЛЕНИЯ ПУТЕШЕСТВЕННИКА И ЧУВСТВЕННОГО ВОСПРИЯТИЯ
ИМ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА В ПОСТМОДЕРНИСТСКОМ
ТЕКСТЕ-ПУТЕШЕСТВИИ УКРАИНСКИХ И ПОЛЬСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ**

В постмодерністському тексті-путешествіи втілюється досвід подорожі письменника-наратора як переживання/восприяття світу, в результаті чого зникає необхідність описувати чуждий світ. Географічно сужений сучасний глобалізований світ, виснажлива інформація про який загальнодоступна, спровокував розуміння простору як екзистенційного досвіду, сфери особистої імагології, що виникає на перетині соціальних стереотипів побутового свідомості та власних поглядів. Предметом уваги стають географічні коди як матеріал для створення ментального простору письменника-путешественника. Для польських авторів національні та державні межі втрачають значення не тільки з-за глобалізації, для них в цілому втрачається різниця між своїм і чужим світами (А. Стасюк «По шляху в Бабадаг», «Фадос»; К. Варга «Гуляш з турула», «Чардаш з мангаліцей»; О. Токарчук «Беґуни»). Українські літератори для означення власного відміння роблять видимою межу, яка не збігається з усталеними географічними межами, так як належить внутрішньому ментальному простору наратора (М. Кідрук «Мексиканські хроніки», С. Жадан «Anarchy in the Ukr», Е. Положий «Кама-сутра і вишиванки», «Дорога до Катманду»).

Ключові слова: письменник-путешественник; географічний код; екзистенційний досвід; Другий; постмодернізм; українська проза; польська проза.

**THE EXPERIENCE OF TRAVEL THINKING AND SENSE PERCEPTION OF THE SURROUNDING
WORLD IN THE POSTMODERNIST TRAVEL-TEXT OF UKRAINIAN AND POLISH WRITERS**

The representation of a specific way of thinking of a writer-traveler in an artistic text. The purpose of the article is to bring into focus the wandering experience of an author-narrator in postmodern prose about the travelling written by Ukrainian and Polish authors. Methodology: comparative analysis with elements of semiotics. Scientific novelty: in postmodern travel-texts, the key notion consists not of the geographical space that is recognized by the narrator, but of the space of existential experience in the process of infinite changes. Application results: a comparative study of postmodern texts. Conclusions: in the texts of postmodern writers the process of experience connected with travel thinking and sensory perception of the world around is usually embodied by the author-narrator. Existence as movement and existence in motion are the factors that determine the reflection angle of their own travel impressions. A special role is assigned to the Other being positioned as an object of an impression to which the author demonstrates his own difference from him and the difference of his own opinion from stereotypical representations. The consistency of knowledge changes with the randomness of impressions. The attention in this particular situation is concentrated not on the existing objects and facts which require descriptions and knowledge, but on specific geographic codes which are used to read out and to create the mental perception of a writer-traveler. National and state borders lose their importance as well as the difference between their own and some other world (A. Stasiuk On the Road to Babadag, Fado; K. Varga Goulash from the Turul, Czardas with the mangalitsa; O. Tokarchuk Runners). New borders do not usually coincide with the established geographical ones because they belong to the internal mental perception of the narrator and are used to define their own difference (M. Kidruk Mexican Chronicles; S. Zhadan Anarchy in the Ukr; E. Polozhiy Kama Sutra and embroidered shirts, The Road to Kathmandu).

Key words: *writer-traveler; geographic code; existential experience; the Other; postmodernism; Polish prose; Ukrainian prose.*